

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Günümüz toplumlarının eşitsiz ekonomik durumlarını yansıtan pek çok ekonomik ve sosyal gösterge bulunmaktadır.

Bu eşitsizlik yapıları uluslararası veri tabanları aracılığıyla üretilen sosyo-ekonomik göstergelerden kolayca anlaşılabilir.

Örneğin, ülkelerin toplumsal çıktılarına ait insani kalkınma endeksi (human development index) pek çok ekonomik göstergenin yanı sıra sosyal göstergeleri de kullanarak üretilen, ülkeler ve bölgeler arasındaki kalkınma düzeyi farklılıklarını anlayabileceğimiz bir göstergedir.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Bir ülkenin farklı sosyal gruplar nezdinde toplumunun gelirleri arasındaki farklılıklar sınıfı oluşturmaktadır. Belki de bir ülkenin toplumundaki sınıfsal farklılıkları anlayabilmenin en açık göstergesi de çeşitli kesimler başına veya kişi başına düşen gelir arasındaki gelir düzeyi farklılığını tespit etmekten geçer.

Böylece ister ülkeler iste bölgeler veya sınıflar arasındaki gelir eşitsizliklerini anlamak ve açıklamak bu grupların yaşadıkları yerlerdeki ekonomik şartları da anlamak bakımından son derece önemlidir.

Coğrafyalar, toplumsal sınıflar arasındaki gelir farklılıklarına çok açıkça duyarlıdır.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Toplumsal sınıflar endüstrileşme döneminin öncesinde de bulunmaktaydı ancak toplumsal sınıfların yansıttıkları ekonomik hiyerarşiler, bireylerin ekonomik üretim sistemiyle –sahip oldukları iş türü, denetimleri altındaki kaynaklar, çalışma karşılığında aldıkları ücretler, ödüller vb. şeyler- ilişkisinden ziyade politik, dinsel ya da eskiden beri süregelen ve neredeyse kalıtımsal tahakküm biçimleriyle daha fazla bağlantılıydı.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Zenginlik

Bugün ise sınıf temelli toplumsal bölünmeler, zenginlik bakımından mülkiyet sahipliğiyle ve farklı mesleki statülerin maddi ve kültürel avantaj ve dezavantajlarıyla çok daha yakın ilişkilidir.

Ekonomik bakımdan zengin olamayanlar ile statülü ve iyi gelirli mesleklere sahip olamayanlar yoksullar ve sosyal açıdan dışlananlar arasında olmaktadır.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Zenginliğin bölüşülmesinde yaygın eşitsizlik kalıbı, toplumsal bölünmenin en önemli ve belki de en bariz biçimlerinden birini oluşturmaktadır.

Zenginlik çok geniş anlamda pek çok şeyi kapsamasına rağmen maddi değere sahip her şeyi kapsayabilmektedir.

Ancak zenginlik, çoğu zaman mülkiyet sahipliğine karşılık gelmektedir. Mülkiyet ise **tüketim/tüketici mülkiyeti ve üretim/üretici mülkiyeti** olarak iki oldukça farklı kategoriden oluşmaktadır.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Kişisel tüketim açısından mülkiyet, sahip olunan dayanıklı tüketim mallarını (örn. Beyaz eşya, giyisiler, arabalar, gayrimenkuller..) kapsar. Üretici mülkiyet ise bundan oldukça farklıdır ve malların üretildiği firmaları, fabrikaları veya tesisleri, çiftlikleri ve yapıları kapsamaktadır. Bu tür mülkiyete sermaye adı verilir. Sermaye ise işletmenin elde ettiği kardan yeniden gelir üretir.

Bina ve/veya topraktan elde edilen rant (kira), firmaların karlarından hisse sahiplerine ödenen kar payları, vadeli hesaplar ve devlet bonoları gibi parasal yatırımlara dair karlar üretici mülkiyet sahipliğini tanımlamaktadır.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Çalışarak kazanılmamış üretim mülkiyetine ait gelirler zenginlik üretir ve bu zenginlikler, çalışarak kazanılmamış gelirin yeniden yatırımıyla daha fazla zenginlik üretme eğilimindedir.

«Örneğin: Uluslararası çaptaki mülkiyet spekülasyonu, 1980'lerin ortalarında Londra'da ticari mülklerle emlak mülklerinin piyasa değerinde hızlı artışlar getirdi ki bunun çoğu Ortadoğulu Amerikalı ve diğer yabancı zenginler tarafından körüklendi. Britanyalı sahibi McAlpines tarafından 1976'da 9 milyon sterline satılan Dorchester oteli, 1985'te 43 milyon sterlin'e Brunei Sultanı tarafından satın alınmış ve bundan sonra da dört kez el değiştirmiştir. Kısa bir süre sonra 45 milyon sterline Amerikan grubu Regent International Hotels tarafından satın alınmıştır» (Bilton vd., 2009).

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Zenginlik bakımından toplumlarda yaygın eşitsizlikler, ülkeler içinde ve arasında sürmektedir ve zenginlik kalıplarındaki değişimler çoğu kez ulusal ve küresel düzeylerdeki değişimlerle zamansal farklılık olsa dahi benzerdir. Günümüz dünyası ve onun ülkeleri artık küresel çapta cereyan eden ekonomik krizlerden ve atılımlardan bağımsız değildir.

Böylece dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir ekonomik veya politik kökenli de olsa uluslararası para fonlarını veya borsayı etkilediği takdirde pek çok ülkenin ekonomisi kırılgan hale dönüşmekte ve yoksul ülkeler bu olumsuz etkiden daha fazla pay almaktadır.

Coğrafya, küresel ve yerelin arasındaki gerilimleri açıklıkla yansıtmaktadır. Bu nedenle sosyal coğrafyanın belki de en önemli konusu küresel ve yerel arasındaki gerilimleri veya iki önemli bu yapının birbirini nasıl da etkilediğini araştırmaktır.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Günümüzün küresel zenginliğinin en önemli biçimi finansdır ve tüm kapitalist ülkelerdeki hem zenginlerin hem de yoksulların kaderini finans (küresel düzeyde iş gören bankalar ve sigortacılık şirketleri) sektörü şekillendirmektedir.

Bu olgu, içinde bulunduğumuz küreselleşmeye dair belirsizlik aşamasının belki de en açık örneklerinden birini oluşturmaktadır. Ekonomiye kapitalist düzen hakimdir.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Her toplumda zengin kesim varlığını sürdürmektedir ama zenginlerin sahip oldukları ve zenginliklerini artırdıkları temel giderek artan ölçüde küresel sermayenin yatırım dinamiklerine doğru kaymaktadır.

Günümüzde gayri şahsi sermaye oluşturma ve sahiplik, para piyasalarının gelgiti ve akışına spekülatif olarak tepki veren çok uluslu şirketler ve zengin ülkelerin tahakkümüyle gerçekleştirilen para fonlarının çok büyük uluslararası hareketleri anlamına gelmektedir.

Böylece, ekonomik avantaj üzerine temellenen toplumsal bölünmelerin giderek küreselleşmiş bir biçim aldığını belirtmek de mümkün olmaktadır.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Yoksulluk ve Yoksunluk

Zenginliğe dair tartışmalar toplumdaki yoksulların yaşadıkları dezavantajların derecesini açığa çıkarmaktadır. Toplumsal bölünmeler daima bir karşıtlıklar (binaries) dizisidir ve bu nedenle zenginlik ve yoksulluğun güçlü maddi karşıtlıklar olduğu son derece açıktır.

Birçok sosyal bilim kuramcısı, yoksulluğun basit bir şey olmadığını,, herhangi bir zenginlik sağlayabilecek bir sahiplikten yoksunluğu değil, - aksine- zenginliği üreten ekonomik sistemin doğrudan bir sonucu olduğunu ileri sürmektedir.

Bundan dolayı yoksulluk, yüksek tüketim düzeylerine sahip olan refah toplumlarında da varlığını sürdürür.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Yoksulluk, temel ihtiyaçların karşılanamamasıyla ilgili olarak oldukça kaba ve aşırı basitleştirilmiş bir terimdir.

Yoksulluğun mutlak düzeyinin görelî koşullar içinde açığa çıkabileceğini kavramak önemli gözükmetedir.

Dünya ülkelerini zenginler ve zengin olmayanlar şeklinde bir sınıflamaya tabî tutmak mümkün olsa da, her toplumda ekonomik eşitsizlikler bulunmaktadır. Ve belki de coğrafyalardaki ayrışmayı, farklılaşmayı çoğu kez temelde belirleyen şey, ekonomik durum olmaktadır.

Örneğin, yoksulluk, sıkı biçimde düzenlenmiş emek piyasası ve artan bir ortalama gelirle alınan işsizlik önlemlerine rağmen Avrupa'da ve ABD'nde alabildiğine sahip kalmıştır.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Yoksulluk içinde bulunanların bir ölçüsü olarak ortalama gelirin yarısından daha az bir gelire sahip olan hanelerdeki insanların gelirini dikkate alırsak eğer, kalıpların zamanla nasıl değiştiğini görmek mümkün olacaktır. Özellikle geçtiğimiz yüzyıldan bu yana hemen her toplumda yoksul kesimin oranı artarken orta sınıf ya daralmıştır ya da alt-orta sınıfa denk düşen kesim genişlemiştir.

Buradan anlaşılacağı gibi, yoksulluk temel olarak hanehalklarının ortalama gelir düzeyindeki azlıkla ilişkilidir.

Örneğin, göçmenliğin bir eşitsizlik biçimi olduğu göz önüne alınırsa veya farklı bir etnik grubun çeşitli nedenlere dayalı olarak eşitsizliğe yakalanmış olduğu dikkate alınırsa mekana yansıyan ve onları ötekilerden (zenginlerden) ayırarak kılan temel şeyin gelir düşüklüğü veya yoksulluk olduğu anlaşılabilir.

Emek piyasası: Çalışabilir durumda olan ve çalışmak isteyen insanların arzıdır.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Örneğin, dünyada:

Hanelerin yüzde onunun haftalık geliri 132 sterlin ya da daha azdır.

Ortalama gelirin yarısından daha azına sahip olan bu insanların yaklaşık üçte ikisi (yaklaşık 9 milyon kişi) ücretli bir işte çalışmamaktadır.

Çok düşük gelir gruplarında bulunanların (ortalama gelirin %40'ından daha azına sahip olarak tanımlananların) sayısı 1995 ve 1998 yılları arasında bir milyon artmıştır.

Tek ebeveynli ailelerin yüzde 40'ı çok düşük gelir grubunda yer almaktadır.

İki milyondan fazla çocuk, ücretli bir işte çalışan yetişkinin olmadığı hanelerde yaşamaktadır (Bilton vd., 2009)

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Ortalama gelirden çok daha az kazanan nüfus oranı toplumdaki genel gelir dağılımı kalıplarının değerli bir ölçüsüdür.

Ancak bu ölçü, bir hanedeki eşitsiz gelir dağılımı, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ekonomik gelirle ilişkisi, güvencesiz işler (çoğu zaman mevsimlik tarım işçiliği gibi), düşük maliyetli (ya da ücretsiz) işler, kamusal mallar ve hizmetlere ve sağlık bakımına erişimin görece azlığı, geniş aile bağlarına bağımlılık ya da bu bağlara verilen önem gibi yoksulluk içinde bulunanların durumunu kötüleştiren günlük yaşamın ve diğer yönlerine ve **mekânsal yaşam kalitesinin** derecesine ilişkin hiçbir şey söylememektedir.

Bu nedenle yoksulluk çok boyutluluk içinde değerlendirilmesi gereken bir olgudur.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Yoksulluğa maruz kalma ihtimali en yüksek olan kimlerdir ve bu insanlar nerede ve neden orada yaşamaktadır?

İlk bakışta, yoksulluğun en fazla pençesine düşenler çalışma hayatı dışındakiler –işsizlerdir-. Buraya bir alt grup olarak düşük gelir düzeyine sahip olanlar da eklenebilir ve ayrıca bir de yoksulluk sınırının altında yer alan ve çoğu kez yaygın kesimleri oluşturan düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışanlar da bulunmaktadır.

İkinci grubu yaşlılar oluşturmaktadır. Tüm dünyada ortalama yaşam süresi (Doğuşta yaşam beklentisi) arttığı için erken emeklilik yaygınlaşmıştır ve devletin emekli aylığı ödemelerinin gerçek değeri de azalmıştır ve artık yaşlılar, yoksulların her zamankinden daha geniş kesimini oluşturmaktadır. Böylece fırsat eşitsizliği özellikle geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşlılık içerisinde de süren bir boyut kazanmıştır.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Yoksulluğu en fazla yaşayanlar arasında yer alan diğer bir kesim de, tek ebeveynli hanehalklarıdır (ve/veya aileler). Tek ebeveynliliğin tercih, ölüm, terk ya da boşanma sonucu olup olmadığına bakılmaksızın, bu tür ailelerin yoksulların artan bir oranını oluşturmakta oldukları belirtilebilir.

Geniş aileler de, günümüzde çok daha az olsalar bile, yoksulluğa maruz kalabilirler.

Son olarak işgücüne katılım kısıtlığı yaşayan yaygın kesim kadınlar olduğu için kadınlar (yoksulluğun kadınsılaşması), hasta ya da engelli olanlar da çoğu zaman süreğen (kronik) bir yoksunluk ve yalıtılmışlık yaşamaktadır.

Yoksulluğun kadınsallaşması: yoksulluğun kadın nüfus içinde artan yoğunlaşmasıdır.

8 Zenginlik, Yoksulluk ve Coğrafyalar

Her ne kadar mutlak sayılar kadının işgücüne katılımında bir artış olduğunu gösterse de kadınlar, ev içi işler nezdindeki yüklerinden, hane içindeki kaynakların eşitsiz dağılımından vb. şeylerden dolayı yoksulluk karşısında daima en kırılgan kesimi oluşturmuştur.

Yoksullar arasında kadınların oranındaki görece değişim ne olursa olsun, genel sorun, toplumsal bölünmelerin özel biçimlerde üst üste binebilmesidir. Bu durumda toplumsal cinsiyet ve ekonomik dezavantajlar aynı anda var olmaktadır. Böylece dezavantajlı coğrafyalar çoğu kez eşitsizliğin bütün kalıplarını bünyesinde bulundurabilirler. Veya zenginlik veya avantaj bakımından bunun tam tersi de olabilir. Peyzajı son derece lüks bir semtin sakinleri de refah içindedir çoğu kez.